

СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКА КОНСТРУКЦІЯ *ACCUSATIVUS CUM INFINITIVO* В КОНТЕКСТІ ПРОГРАМИ МІНІМАЛІЗМУ

Олександр ЛЕОНІДОВ (Кіровоград, Україна)

У статті досліджено структурні особливості інфінітивної конструкції accusativus cum infinitivo в середньоанглійській мові з позицій програми мінімалізму, окреслено принципи деривації речень з інфінітивною конструкцією та висвітлено сутність основних мінімалістичних трансформацій.

Ключові слова: інфінітивна конструкція, програма мінімалізму, логічна форма, фонетична форма, промовляння, трансформація, діаграма-дерево.

The paper studies the structural peculiarities of the accusativus cum infinitivo construction in Middle English within the framework of minimalist program, highlights the principles of deriving sentences with the infinitival construction, and explains the essence of basic minimalist transformations.

Key words: infinitival construction, minimalist program, logical form, phonetic form, spellout, transformation, tree diagram.

Друга половина XX століття стала періодом розвитку революційних поглядів на систему мови загалом і граматику мови зокрема. Численні граматичні студії послуговуються методологією генеративного синтаксису й програми мінімалізму задля пояснення механізмів оволодіння мовою та засвоєння вроджених граматичних структур. Ідея мінімалізму в граматиці отримала ґрунтовне тлумачення у роботах Н. Хомського, Р. Фрейдіна, Е. Редфорда, Н. Хорнштейна, Р. Джекендоффа, Х. Ласніка, С. Пінзак та відкрила нові можливості вивчення граматичних явищ, що зумовлює актуальність подальших досліджень у руслі мінімалізму як на сучасному етапі розвитку англійської мови, так і в діяхронії.

Метою статті є дослідження особливостей конструювання речень з інфінітивною конструкцією *accusativus cum infinitivo* в середньоанглійській мові в контексті мінімалістичних граматичних вчень Н. Хомського.

Як відомо з численних граматичних студій, речення з інфінітивною конструкцією є поліпредикативним утворенням із структурою первинної предикації (головна частина речення) та структурою вторинної предикації (інфінітивна конструкція), що приєднується до першої на основі гіпотаксичних зв'язків. Структура вторинної предикації не характеризується узгодженням головних конститuentів речення в поверхневій структурі, не має автономності у плані вираження та змісту і не є самостійною одиницею мовної комунікації, тому не може вважатися еквівалентом фінитного підрядного речення [5; 9]. Інфінітивна конструкція як структура вторинної предикації характеризується суб'єктно-предикативним зв'язком між елементами у плані змісту; формальною і позиційною взаємозалежністю елементів у плані вираження; вираженням предикативного елемента через неособові форми дієслова або бездієслівним способом [1: 7, 25]. Ці особливості зумовлюють труднощі в застосуванні положень програми мінімалізму до середньоанглійських речень із конструкцією *accusativus cum infinitivo* задля пояснення шляхів розгортання їх поверхневої структури.

Згідно з програмою мінімалізму, мова є оптимально облаштованою системою, яка функціонує на основі обмеженої кількості параметрів. Формування висловлювань відбувається завдяки вродженим мовним здібностям, тобто здатності людини до сприйняття й артикуляції людської мови. У ранніх дослідженнях програми мінімалізму Н. Хомський пропонує розглядати висловлювання на семантичному рівні (логічна форма) та на фонетичному рівні (фонетична форма). Логічна форма висловлювання (як його глибинний рівень репрезентації) поєднує мову з системою мислення, концептами та інтенціями й актуалізується через низку трансформацій у фонетично оформленому висловлюванні. Останнє поєднує мову із сенсорними та моторними системами сприйняття та артикуляції [2: 41]. Отже, фонетична та логічна форми утворюють два інтерфейс-рівні мови, на яких існує грамика і на яких доцільно розглядати синтаксичні одиниці [3: 7].

Функціонування інфінітивних конструкцій *accusativus cum infinitivo* можна описати, послуговуючись загальними принципами генеративної граматики та програми мінімалізму. Так, речення з інфінітивною конструкцією утворюються шляхом застосування дискретних комбінаторних принципів (принцип бінарного розгалуження синтаксичної структури, принцип проєкції вершини фрази) і формальних рекурсивних операцій [7: 4].

У плані змісту та на рівні логічної форми речення з інфінітивною конструкцією є складнопідрядним, хоч на рівні поверхневої репрезентації його підрядна частина є редукованою. Із позицій генеративної граматики речення з інфінітивною конструкцією слід вважати складнопідрядним (див. реч. 1):

(1) *thenne the kyng ... bad his men fetche his hors as faste as euer they myghte* / Тоді король ... наказав своїм людям якомога швидше привести йому коня [The Noble and Joyous Book Entytled Le Morte d'Arthur: 67].

Нефінітні конструкції можуть бути реінтерпретовані у повноцінні підрядні речення з фінітним дієсловом шляхом синтаксичних трансформацій:

(2) *Then the king ... commanded his men that they fetched his horse as fast as they could* / Тоді король ... наказав своїм людям, щоб вони якомога швидше привели йому коня.

Як бачимо, структура повідомлення з фінітним дієсловом (*fetches*) та експлікованим агентом інфінітивної дії (*they*= *his men*) може бути відновлена на основі тлумачення логічної форми речення, але зазнає редукції у вимовленій конструкції *accusativus cum infinitivo* унаслідок абстрактних трансформацій. Зв'язок між звуковою формою висловлювання і його значенням описується терміном „деривація”. Деривація конструкції розгортається у напрямку праворуч за рахунок операцій, спрямованих на заповнення усіма необхідними конститuentами місць у дериваційній структурі та вилучення зайвих (агент інфінітивної дії) [2: 43].

Заповнення позицій у дериваційній моделі речення здійснюється згідно з розподілом тематичних ролей, що асигнуються вершинами фраз (керівні конститuentи) їх залежним компонентам. Задля асигнування реченню аргументної структури слід користуватися канонічною моделлю порядку слів для конкретної мови. У середньоанглійській мові нормативною стала SVO модель порядку слів, що означає розташування вершини дієслівної фрази у препозиції до комплемента (*fetche his hors*). Розуміння порядку розташування агента, дії й пацієнса дозволить визначити розподіл семантичних ролей у реченні. Агент дії (*the kyng*) в англійській мові типово отримує рису [Nominative], тоді як пацієнс (*his hors*) має рису [Accusative]. Через відповідне налаштування параметра вершини і комплемента реалізується фонетична форма конструкції [6: 21-22; 7: 109]. Оскільки вершина фрази визначає граматичні властивості свого комплемента, комплемент має відповідати її субкатегоризаційним особливостям і отримувати відповідну тематичну роль.

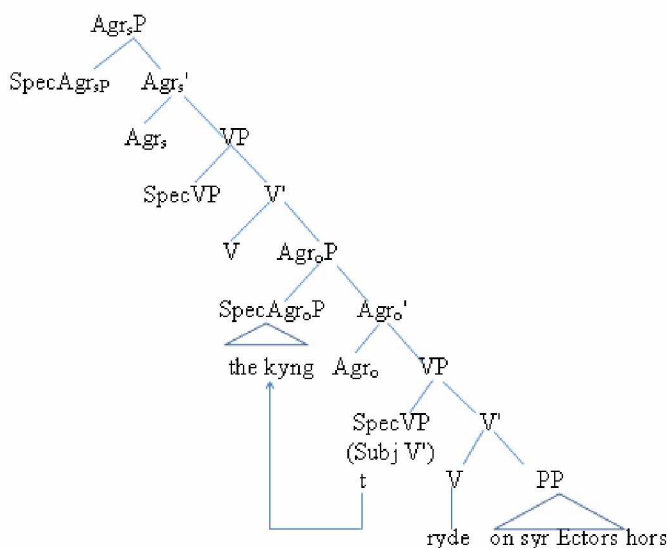
Програма мінімалізму є дериваційною системою, що базується на сукупності узагальнених трансформацій, основними серед яких є злиття, копіювання, видалення й пересув. Трансформації здійснюються з метою перевірки рис конститuentів у процесі деривації висловлювання [4: 3]. Узагальнений вигляд речення з інфінітивною конструкцією після застосування мінімалістичних трансформацій надає діаграма-дерево. Для докладного

опису речення з конструкцією *accusativus cum infinitivo* варто розглянути речення (3) та його діаграму-дерево:

(3) *kyng Arthur sawe the kyng ryde on syr Ectors hors* / король Артур побачив, що король їде на коні сера Ектора [The Noble and Joyous Book Entytled Le Morte d'Arthur: 56]

Структура головної частини речення не відрізняється від структури простого речення, проте редукована підрядна частина зазнає низки трансформацій.

У процесі деривації дерева висловлювання експлікуються

відношення між лексичними одиницями через бінарну операцію *злиття* (*Merge*) конститuentів у фразовій структурі. Так, злиття лексичної одиниці *V ryde* із структурою, що додається до неї (*PP on syr Ectors hors*), утворює новий „вузол”, вершина якого (*V'*) може зазнавати подальшого злиття й переміщення.

Застосування операції *пересуву* (*Move*) має структурні обмеження – переміщення за один крок у позицію не вище наступної вершини фрази [7: 53]. Пересув здійснюється з метою перевірки рис конститuentів, тому під час переміщення з позиції *SpecVP* в об'єктну позицію *SpecAgr_P* іменникова фраза *the kyng* зазнає перевірки риси [*Acc*] та субкатегоризується головним дієсловом у реченні (*sawe*).

Пересув відбувається завдяки додатковим операціям копіювання та видалення. Пересув іменникової фрази *the kyng* супроводжується її копіюванням у кінцеву позицію та видаленням із початкової позиції як надлишкового елемента з ідентичною рисою ще до етапу *промовляння* (*Spellout*), коли експлікується фонетична форма висловлювання. Іншими словами, у граматично правильному реченні будь-якої мови усі однакові синтаксичні риси мають бути перевірені та видалені до моменту озвучення висловлювання. При видаленні суб'єкта об'єктної клаузи (*the kyng*) блокується трансформація узгодження підмета з присудком у числі та особі, відтак дієслово приєднаної об'єктної клаузи реалізується у складі інфінітивної конструкції [8: 565].

Крім того, з діаграми-дерева помітно, що речення з конструкцією *accusativus cum infinitivo* містить три види проєкцій, передбачених програмою мінімалізму та узагальнено представлених як мінімальна проєкція «лексичної вершини» (*N, V*), «проміжна проєкція» (*V', Agr_o', Agr_s'*) та «максимальна проєкція» – (*PP, VP, Agr_P, Agr_{sP}*) [6: 64].

Очевидно, що підмет (*kyng Arthur*) генерується в *SpecAgr_{SP}* і отримує тематичну роль агента дії, вираженої головним дієсловом, та експлікується у структурі висловлювання згідно з принципом обов'язкової наявності підмета [3: 16; 11: 216]. Водночас тематично маркований агент інфінітивної дії, як зазначено вище, зазнає переміщення до незаповненої *NP*-позиції об'єкта й видаляється з фонетичної форми редукованого підрядного речення, лишаючи по собі *NP*-трейс (*t*), тобто лексично незаповнену проєкцію категорії, яка позначає місце, звідки відбувся пересув. Трейс та переміщений антецедент (*the kyng*) пов'язані відносинами керування [10: 65].

Відтак, акумулятивно-інфінітивна конструкція виникає в результаті піднесення суб'єкта інфінітивної дії в позицію об'єкта головного дієслова, де переміщена іменникова фраза отримує маркування відмінком. Інфінітивний конститuent конструкції має медіальне розташування. Експліцитне позиціонування підмета, що є обов'язковою умовою фінитних речень, не поширюється на предикативний центр інфінітивної конструкції і замінюється лексично незаповненим трейсом. Речення з конструкцією *accusativus cum infinitivo* є поліпредикативною структурою з редукованою підрядною частиною, утвореною за принципами програми мінімалізму із використанням базових трансформацій.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бродович О. И. Структуры со вторично-предикативной связью между элементами в современном английском языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук / Ольга Игоревна Бродович. – Л., 1972. – 27 с.
2. Chomsky N. On Nature and Language. Edited by A. Belletti and L. Rizzi / Noam Chomsky. – New York: Cambridge University Press, 2002. – 206 p.
3. Hornstein N. Move! A Minimalist Theory of Construal / Norbert Hornstein. – Oxford: Blackwell, 2001. – 248 p.
4. Koot, H. van der. On the Status of the Projection Principle in the Minimalist Program / Hans van der Koot // UCLWPL. Edited by John Harris. – London: UCL, 1994. – Vol 6. – P. 125-145.
5. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A Comprehensive Grammar of the English Language / R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik. – L.: Longman, 1985. – 1779 p.
6. Radford A. Syntax: A Minimalist Introduction / Andrew Radford. – Cambridge: Cambridge University Press, 1997. – 284 p.
7. Roberts I. Diachronic Syntax / Ian Roberts. – New York: Oxford University Press, 2007. – 508 p.
8. Routledge Dictionary of Language and Linguistics / Hadumod Bussmann. Translated and edited by Gregory Trauth and Kerstin Kazzazi. – London and New York: Routledge, 1996. – 1304 p.
9. Visser F.Th. An Historical Syntax of the English Language / F. Visser. – Leiden: E.J.Brill, 1966. – Part II. Syntactic Units with One Verb. – 1305 p.
10. Watts R.J. On infinitival complement clauses // Studia Anglica Posnaniensia. – 1983. – Vol. 16. – P. 45-69.

11. Zwart J.-W. The Minimalist Program / Jan-Wouter Zwart // Linguistics. – Cambridge, Cambridge University Press, 1998. – Vol. 34. – P. 213-226.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олександр Леонідов – викладач кафедри германської філології Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: теоретична граматика та історія англійської мови.